

BRÁNA KE SVOBODĚ

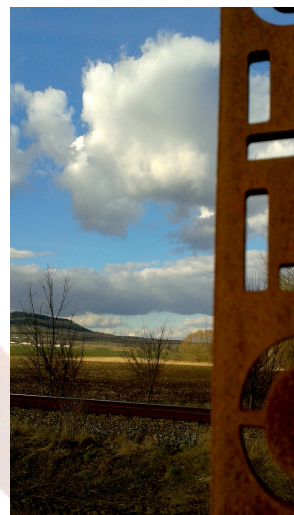

TOR ZUR FREIHEIT

PAMÁTNÍK OBĚTEM ŽELEZNÉ OPONY

25. 11. 2016

Grand Prix architektů 2015

19. května byla na slavnostním vyhlášení ve Veletržním paláci oznámena jména nových držitelů Národní ceny za architekturu 2015. Do letošního ročníku hlavní soutěžní přehlídky české architektury bylo přihlášeno 88 děl v sedmi kategoriích, realizovaných v loňském roce na území České republiky.

Text a foto: Obec architektů

Soutěž vyhlásila Obec architektů ve spolupráci s galerií v Praze a Česká komora architektů. Řídí a technická činnosti ve výstavbě. Hlavní mezinárodní odborná porota užší počet vítězí poté všechny osobně navštívila. Z finalistů posuzování vybrala vítěze Grand Prix a vítěze jednotlivých kategorií, rokovaným společným rozhodnutím. Ocenění během slavnostního vyhlášení udělil hl. m. Prahy Mgr. Adriana Krnáčová. Vítězové v Praze doc. Dr. et Ing. Jiří Pařík, Ing. Jindřich Štich Ing. arch. Miroslav Grégr, Ing. Pařík a Ing. Štich časopisu ARCHITEKT Mgr. Jindřich Štich osobnosti. Výstava soutěžních děl.

24 DŮM&ZAHRADA

OBEC ARCHITEKTŮ
SOCIETY OF CZECH ARCHITECTS
GRAND PRIX ARCHITEKTŮ
NÁRODNÍ CENA ZA ARCHITECTURU
2015

ČESTNÉ UZÁVNÍ
Kategorie architektonický design, drobná architektura
a výtvarné dílo v architektuře
PAMĚTNÍK OBETEM ŽELEZNÉ ORODNÍMILLOV

autoři:
Tomáš Pílař, Ladislav Kuba /
KUBA PÍLAŘ ARCHITECTI

19.5.2015

president

ŠEST TISÍC VOLTŮ PŘINESLO SMRT

Jméno Pavla Hanáka je jedním z třiapadesáti, která připomíná památník obětem železné opony.

Devatenáctiletý mladík Pavel Hanák zemřel 17. února 1960. Zabil ho elektrický proud o napětí 6 000 voltů, který v té době proudil drátěnou stěnou hraničního zátarasu.

Hanák byl povoláním dělník, bydlel v Kosticích na Břeclavsku, nedaleko od hranice. V době útěku měl osobní problémy, vykradl místní obchod a byl povolán na pohovor s prokurátorem. Místo toho vyrazil k hranicím. Podařilo se mu dostat až k řece Dyji a přebrodit ji. Ocítl se před trojstěnným drátěným zátarasem, prostřední plot byl nabitý elektřinou. Horní drát tedy omotal kabátem a pokoušel se stěnu smrti přelézt. Jenže spadl a způsobil zkrat. Stalo se to ve dvě hodiny a třicet pět minut v noci. Elektřina bude vypnuta až ve dvě hodiny pětapadesát minut. Po celou dobu bude jeho tělo zaklíněno v drátěném zátarasu. Lékař se pak bude pokoušet zachránit mladému muži život, jenže marně. Jeho promočené tělo a šaty při kontaktu s dráty nabitými elektřinou přispěly k nevyhnutelné smrti.

TOD DURCH SECHSTTAUSEND VOLT

„Pavel Hanák“ ist einer von dreiundfünfzig Namen, an die das Mahnmal zum Gedenken an die Opfer des Eisernen Vorhangs erinnert.

Pavel Hanák, damals ein neunzehnjähriger Heranwachsender, starb am 17. Februar 1960 eines furchtbaren Todes durch 6000 Volt starken elektrischen Strom, der damals durch die Drahtwand einer Grenzsperrung floss.

Hanák war vom Beruf her Arbeiter, wohnte in Kostice, im Umland von Břeclav, unweit der Staatsgrenze. Zur Fluchtzeit hatte er persönliche Probleme. Nach einem begangenen Diebstahl im örtlichen Laden hatte ihn der Staatsanwalt zu einer Vernehmung geladen. Doch anstatt zu erscheinen, brach er zur Staatsgrenze auf. Es gelang ihm, bis zur Thaya zu kommen und den Fluss durchzuwaten, bis er zu der aus drei Wänden bestehenden Drahtsperrung kam, deren mittlerer Zaun mit Strom geladen war. Somit wickelte er um den oberen Draht einen Mantel und versuchte, über die Todeswand zu klettern. Zu seinem Unglück fiel er nieder und schloss den Strom kurz. Der Vorfall ereignete sich nachts um zwei Uhr und fünfunddreißig Minuten. Der Stromkreis wurde erst um zwei Uhr und fünfundfünfzig Minuten unterbrochen. Die ganze Zeit war sein Körper in der Drahtsperrung gefangen. Ein Arzt versuchte später vergebens, das junge Leben zu retten. Zwanzig Minuten lang war er in den Drähten unter Strom gestanden. Der nasse Körper und die durchnässte Kleidung hatten bei Kontakt mit stromgeladenen Drähten zu dem unvermeidlichen Tod des jungen Mannes beigetragen.

SLOVO MINISTRA KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY

Připomínat si oběti železné opony je důležité. Je to důležitější s každým rokem, s kterým se hraniční pásmo, strážní věže a ostnaté dráty ztrácejí v mlze odcházejícího času. Pro řadu lidí se mění v zastřenou vzpomínku, pro celou jednu generaci jsou už jen černobílou fotkou v dobové publikaci. Riziko, že podobně by mohly vyblednout také vzpomínky na oběti těch, kteří se pokusili dostat ze země, jež se jim stala vězením, je velké. Čelit mu je povinnost, kterou máme vůči jejich snu o svobodě. Snili ho i za ty, kteří už ke snění ztráceli sílu.

Občanské sdružení PAMĚŤ si tyto oběti každoročně připomíná také pietním aktem u Památníku obětem železné opony. Tvoří jej třiapadesát ocelových stél, mezi něž se dá vstoupit. Na první pohled tak mohou připomínat bludiště; na rozdíl od toho Mínotaurova však jeho smyslem není, aby se v něm troufalý poutník ztratil, ale aby se v něm našel. Aby v něm našel hodnoty, za nimiž může a chce stát, aby v něm našel svou pokoru i svou hrdost. Díky všem, kteří o toto hledání, nalézání a o naši paměť pečují.

Mgr. Daniel Herman, Ministr kultury České republiky

GRUßWORT DES KULTURMINISTERS DER TSCHECHISCHEN REPUBLIK

Das Gedenken an die Opfer des Eisernen Vorhangs ist wichtig und wird immer dringender. Denn mit jedem weiteren Jahr, das seitdem vergeht, verschwinden die Grenzzone, die Wachtürme und der Stacheldrahtzaun im Nebel der sich entfernenden Zeit. Für viele Menschen werden sie zu einer unscharfen Erinnerung, für eine ganze Generation sind sie nur noch eine Schwarzweißfotografie aus einer historischen Publikation. Es besteht die große Gefahr, dass auf ähnliche Weise auch Erinnerungen an Opfer verblassen, die versucht haben, aus jenem Land zu fliehen, das für sie zu einem Gefängnis geworden war. Dieser Gefahr zu begegnen, ist unsere Pflicht. Die Pflicht haben wir ihrem Traum von der Freiheit gegenüber. Sie haben ihn stellvertretend für alle jene geträumt, die die Kraft verloren hatten, zu träumen.

Der Verein Paměť (Gedächtnis) gedenkt jedes Jahr dieser Opfer durch einen Pietätakt beim Mahnmal für die Opfer des Eisernen Vorhangs. Das Mahnmal besteht aus dreiundfünfzig stählernen Stelen, deren Zwischenraum begehbar ist. Die Anordnung mag auf dem ersten Blick wie ein Labyrinth erscheinen, ist aber vom Wesen her anders; im Gegensatz zum Labyrinth des Minotaurus soll sie einen mutigen Pilger nicht in die Irre, sondern zu sich selbst führen, ihm zu Werten verhelfen, hinter denen er stehen kann und stehen möchte. Er soll darin seine Demut und zugleich seinen Stolz finden. Dank gebührt allen jenen, die sich um diese Suche und Findung kümmern, die unser kollektives Gedächtnis bewahren.

Mag. Daniel Herman, Kulturminister der Tschechischen Republik

SLOVO DOLNORAKOUSKÉHO HEJTMANA

Rakousko a Českou republiku spojuje dlouholetá historie – před sto lety společná monarchie, pak rozdělení po první světové válce, oddělení železnou oponou po druhé světové válce a sjednocení ve společné Evropě. Po minulosti plné zkáz a lidského utrpení se nám, i díky tvrdé práci našich předků, poštěstilo žít v míru a svobodě. Já sám jsem vyrůstal u železné opony a patřím ke generaci, která jako první nemusela zažít válku.

Právě v dnešní době ale vidím velké nebezpečí v zapomínání na tuto historii. Je proto důležité zůstat bdělými a především pozornými. Protože jenom ten, kdo zná svou historii, ji dokáže pochopit, a jen ten, kdo rozumí své historii, se z ní může poučit. Pohled do knih o dějinách není vždy příjemný, otevírá nám nejen pěkné stránky, ale také bolestné kapitoly. Je však důležité a nutné se s vlastní historií vypořádat, neboť otevřené rány minulosti jsou špatným průvodcem do budoucnosti.

Proto mají takové iniciativy, jako je pietní akt u Památníku obětem železné opony a také odborná mezinárodní konference „Železná opona – odhodlání, odvaha, statečnost“, velký význam. A zcela jistě je i tato publikace podstatným příspěvkem, který pomůže překonat i hranice v našich myslích a postavit mosty – mosty z minulosti do budoucnosti, ale také mosty od člověka k člověku.

V této souvislosti přísluší našim oběma zemím zcela zvláštní role a odpovědnost. Nacházíme se na rozhraní mezi starou a novou Evropou, a proto nás další generace budou měřit podle toho, zda se nám skutečně podaří rozvinout sousedství v dobré partnerství směřující do budoucnosti. Jsem pevně přesvědčen, že tato publikace je k tomu cenným přínosem.

Dr. Erwin Pröll
zemský hejtman

VORWORT LANDESHAUPTMANN

Österreich und Tschechien verbindet eine langjährige und ereignisreiche Geschichte: Vor 100 Jahren zusammen in der Monarchie, geteilt nach dem 1. Weltkrieg, getrennt durch den Eisernen Vorhang nach dem 2. Weltkrieg und vereint im gemeinsamen Europa. Nach einer Vergangenheit mit großen Zerstörungen und viel menschlichem Leid haben uns das Glück der Geschichte und die harte Arbeit unserer Vorfahren ein Leben in Frieden und Freiheit ermöglicht. Ich selbst bin am Eisernen Vorhang aufgewachsen und gehöre einer Generation an, die als erste Generation keinen Krieg erleben musste.

Gerade in der heutigen Zeit sehe ich allerdings eine große Gefahr im Vergessen dieser Geschichte. Es gilt daher, wach und vor allem wachsam zu bleiben. Denn nur wer seine Geschichte kennt, kann sie verstehen, und nur wer seine Geschichte versteht, kann auch aus ihr lernen. Natürlich ist der Blick ins Geschichtsbuch nicht immer angenehm, weil es nicht nur schöne Seiten, sondern auch schmerzhaftes Kapitel gibt. Aber die kritische Auseinandersetzung mit der eigenen Geschichte ist wichtig und notwendig, denn offene Wunden der Vergangenheit sind schlechte Wegbegleiter in die Zukunft. Darum haben Initiativen wie der Feierliche Akt am Mahnmal zum Gedenken an die Opfer des Eisernen Vorhanges und auch die internationale Fachkonferenz „Eiserner Vorhang – Entschlossenheit, Mut, Tapferkeit“ eine so große Bedeutung. Und mit Sicherheit ist auch die vorliegende Publikation ein wichtiger Beitrag dazu, um Grenzen in den Köpfen abzubauen und Brücken zu errichten: Brücken von der Vergangenheit in die Gegenwart, aber auch Brücken von Mensch zu Mensch.

In diesem Zusammenhang kommt unseren beiden Ländern eine ganz besondere Aufgabe und Verantwortung zu. Wir befinden uns an der Nahtstelle zwischen dem alten und dem neuen Europa, und darum werden wir von den kommenden Generationen daran gemessen werden, ob es uns gelingt, aus einer Nachbarschaft eine gute, zukunftssträchtige Partnerschaft zu machen. Ich bin fest davon überzeugt, dass diese Publikation einen wesentlichen Beitrag dazu leisten wird.

Dr. Erwin Pröll
Landeshauptmann

SLOVO RAKOUSKÉHO VELVYSLANCE V PRAZE

Odhodlání – odvaha – statečnost. Oběti železné opony, jimž věnujeme svou vzpomínku, jednoznačně prokázaly tyto vlastnosti svým odvážným rozhodnutím překročit střežené československo-rakouské hranice. To, že za svou touhu po svobodě a demokracii musely zaplatit životem, je jednou z největších tragédií dvacátého století.

Dnes jsme pyšní, že občané obou našich zemí zde v srdci Evropy již nemusí být stateční ani odvážní, aby se mohli po Evropě volně pohybovat. V rámci schengenského prostoru vládne naprostá svoboda pohybu a cestování.

U této příležitosti chci vyjádřit potěšení z dnešních úzkých kontaktů mezi Českou republikou a Rakouskem i radost z velmi dynamických bilaterálních vztahů našich zemí. Ať nám tehdejší události na hranicích a mikulovský památník „Brána ke svobodě“ slouží jako varovná připomínka i povzbuzení k tomu, abychom touto cestou živých sousedských vztahů kráčeli i nadále.

Dr. Alexander Grubmayr, LL.M.
rakouský velvyslanec v Praze

GRUßWORTE DES ÖSTERREICHISCHEN BOTSCHAFTERS

Entschluss – Mut – Tapferkeit. Die Opfer des Eisernen Vorhanges, derer wir alljährlich gedenken, stellten diese Tugenden mit ihrem mutigen Entschluss, die bewachte tschechoslowakisch-österreichische Grenze zu überwinden, eindrucklich unter Beweis. Dass sie durch ihr Streben nach Freiheit und Demokratie mit dem Leben bezahlen mussten, stellt eine der großen Tragödien des 20. Jahrhunderts dar.

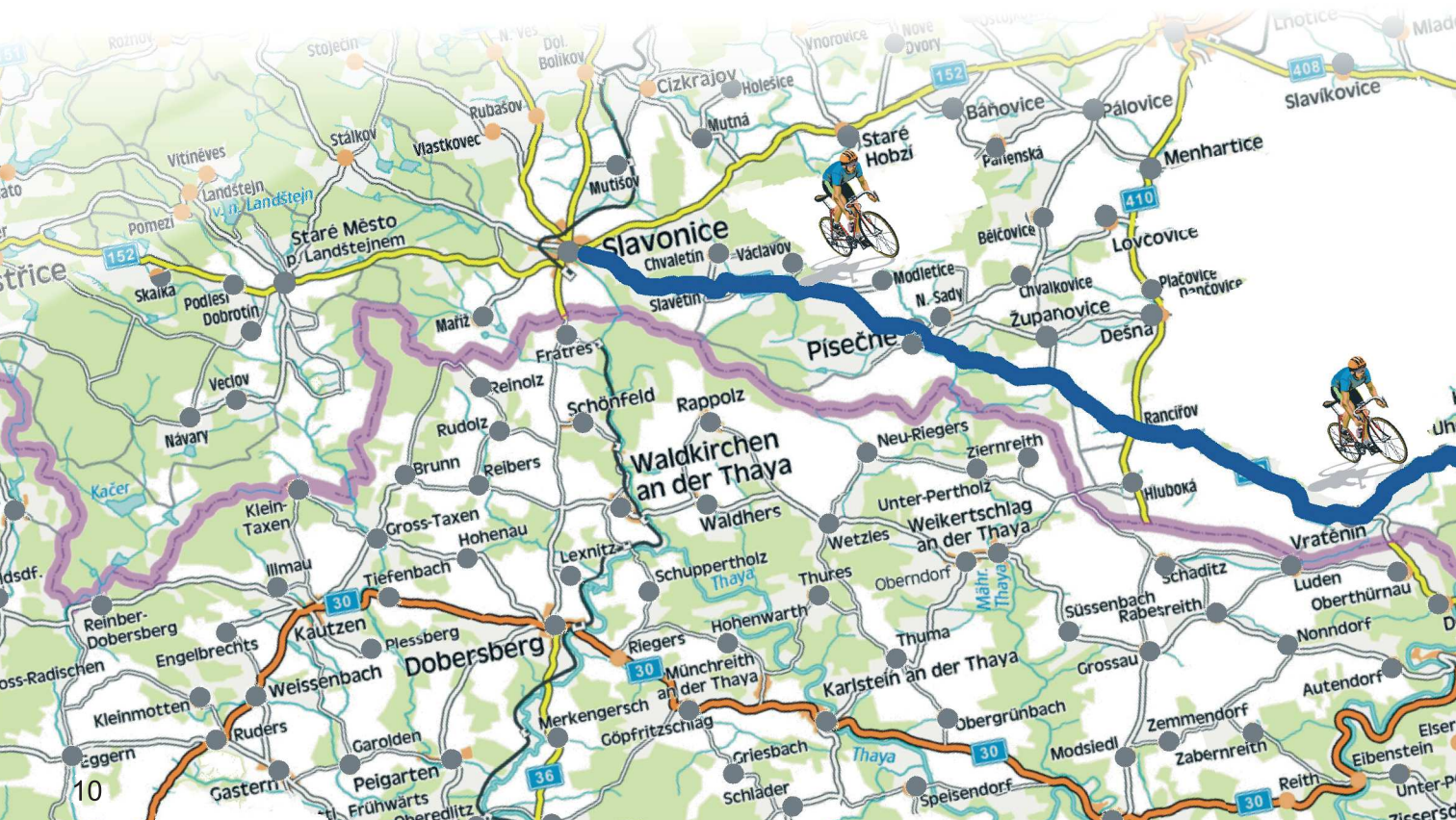
Heute sind wir stolz darauf, dass die Bürger unserer beiden Länder hier im Herzen Europas nicht mehr tapfer und mutig sein müssen, um sich in Europa frei zu bewegen. Innerhalb des Schengen-Raumsherrscht das hohe Gut der Bewegungs- und Reisefreiheit.

Ich freue mich zu diesem Anlass über die heute sehr engen zwischenmenschlichen Kontakte von Tschechen und Österreichern und die äußerst dynamischen bilateralen Beziehungen unserer beiden Länder. Mögen uns die damaligen Geschehnisse an der Grenze und das Denkmal „Tor zur Freiheit“ in Nikolsburg/Mikulov stets als mahnende Erinnerung dienen, um diesen Weg der gelebten Nachbarschaft fortzusetzen.

Dr. Alexander Grubmayr, LL.M.
Österreichischer Botschafter

MĚLI BÝT ZAPOMENUTI / SIE SOLLTEN VERGESSEN WERDEN

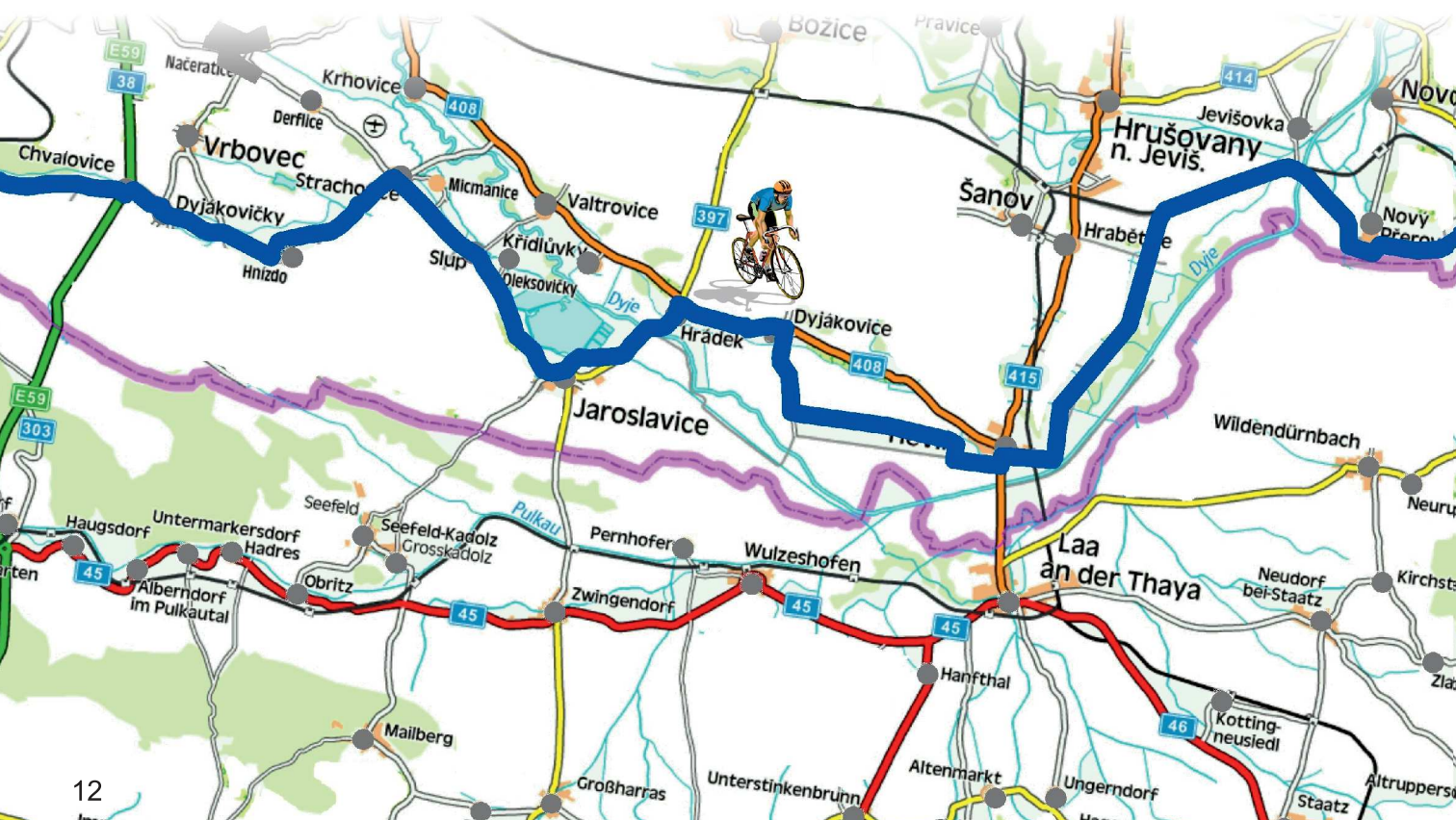
1) Bass Bernard	nar. 12. 8. 1920	zem. 24. 8. 1958	Rakousko
2) Benedikt Karl	nar. 17. 10. 1913	zem. 4. 8. 1956	Rakousko
3) Bernard Tadeusz	nar. 6. 5. 1933	zem. 13. 8. 1962	Polsko
4) Bil Edward (též Bilt Edward)	nar. 8. 8. 1924	zem. 7. 10. 1964	Polsko
5) Černocký Ladislav	nar. 9. 2. 1905	zem. 13. 9. 1956	ČSR
6) Drażkowiak Mieczysław Alojzy	nar. 23. 5. 1929	zem. 30. 8. 1956	Polsko
7) Dzidydz Roman	nar. 20. 4. 1920	zem. 3. 8. 1956	Polsko
8) Eisner Gerhard (též Gerhardt)	nar. 4. 4. 1915	zem. 22. 5. 1952	ČSR
9) Fictumová Olga	nar. 16. 10. 1930	zem. 3. 6. 1953	ČSR
10) Fritz Rudolf	nar. 30. 10. 1942	zem. 2. 5. 1961	ČSSR
11) Grabowski Marian	nar. 10. 5. 1933	zem. 3. 9. 1957	Polsko
12) Haluzický Josef	nar. 30. 3. 1940	zem. 1. 6. 1962	ČSSR
13) Hanák Pavel	nar. 10. 7. 1941	zem. 17. 2. 1960	ČSSR
14) Bačík Leo	nar. 22. 6. 1925	zem. 10. 4. 1950	ČSR

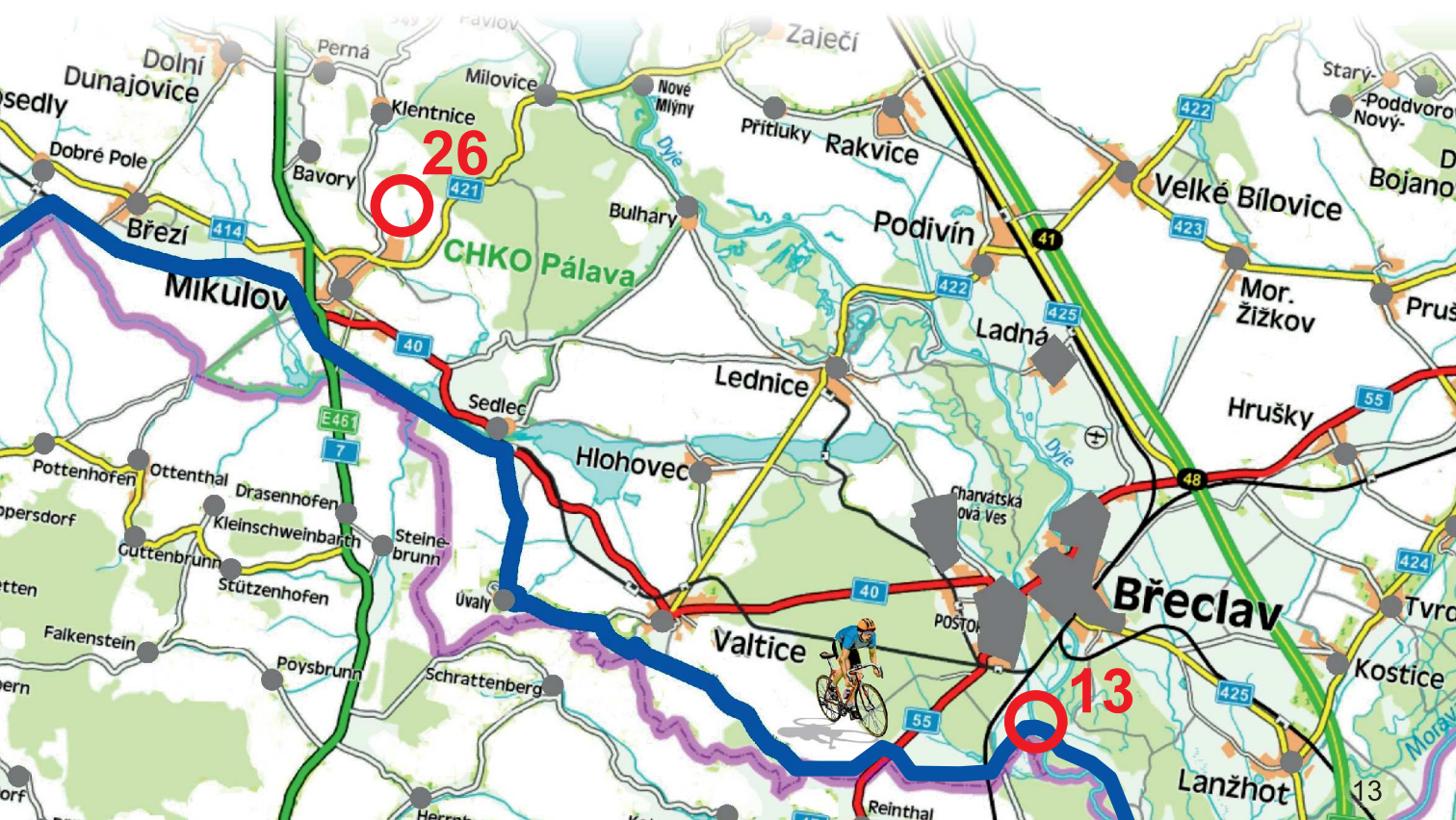
15) Vymětalík Vladimír	nar. 1. 1. 1941	zem. 29. 8. 1967	ČSSR
16) Hesek Josef	nar. 14. 11. 1934	zem. 18. 12. 1955	ČSR
17) Horský Miroslav	nar. 7. 7. 1937	zem. 30. 3. 1958	ČSR
18) Hroz Štefan	nar. 20. 12. 1938	zem. 13. 9. 1960	ČSSR
19) Jagoš František	nar. 25. 3. 1932	zem. 23. 1. 1971	ČSSR
20) Junga Jan	nar. 7. 3. 1936	zem. 29. 12. 1954	ČSR
21) Gajda František	nar. 30. 11. 1913	zem. 6. 10. 1950	ČSR
22) Kaňová Marie	nar. 17. 6. 1896	zem. 31. 5. 1956	ČSR
23) Killer Karel	nar. 2. 8. 1928	zem. 30. 10. 1953	ČSR
24) Klenner Arnošt	nar. 25. 7. 1929	zem. 2. 10. 1962	ČSSR
25) Kreiger Štefan	nar. 24. 12. 1923	zem. 11. 9. 1951	ČSR
26) Kutra Josef	nar. 18. 9. 1955	zem. 28. 8. 1984	ČSSR
27) Lipski Bolesław	nar. 14. 7. 1933	zem. 22. 7. 1963	Polsko
28) Majcherek Franciszek	nar. 13. 8. 1926	zem. 24. 6. 1964	Polsko
29) Malina Vladislav	nar. 5. 1. 1956	zem. 23. 3. 1985	ČSSR

30) Medek Jan	nar. 25. 1. 1924	zem. 30. 7. 1964	ČSSR
31) Neznámý muž		zem. 5. 9. 1955	
	(Milanov Petr, nar. 4. 7. 1932, příslušnost Jugoslávie, pravděpodobně vymyšleno příslušníky zpravodajského aparátu PS nebo vyšetřovateli StB)		
32) Neznámý muž		zem. 5. 9. 1955	
	(Mitič Ivan, nar. 3. 3. 1930, příslušnost Jugoslávie, pravděpodobně vymyšleno příslušníky zpravodajského aparátu PS nebo vyšetřovateli StB)		
33) Orlík Zdeněk	nar. 30. 6. 1935	zem. 26. 8. 1964	ČSSR
34) Pazourek Jan	nar. 27. 9. 1934	zem. 13. 1. 1954	ČSR
35) Prcín František	nar. 29. 5. 1946	zem. 31. 12. 1962	ČSSR
36) Procházka Pavel	nar. 26. 11. 1924	zem. 2. 10. 1959	ČSR
	(datum narození též 26. 12. 1924)		
37) Romanczik Jan Karol	nar. 28. 4. 1939	zem. 12. 9. 1961	Polsko
38) Ruiner Hans (též Ruiner Jan)	nar. 9. 11. 1922	zem. 12. 6. 1953	Rakousko
39) Sell Józef	nar. 7. 1. 1937	zem. 10. 6. 1958	Polsko

40) Szczotka Stanisław	nar. 6. 5. 1935	zem. 11. 7. 1956	Polsko
41) Šťastný Zdeněk	nar. 10. 12. 1927	zem. 25. 5. 1951	ČSR
42) Duroň Ludvík	nar. 13. 5. 1925	zem. 16. 8. 1950	ČSR
43) Králíček Otakar	nar. 28. 9. 1929	zem. 16. 8. 1950	ČSR
44) Štelmák Josef	nar. 4. 2. 1935	zem. 24. 9. 1960	ČSSR
45) Švajda Josef	nar. 3. 12. 1947	zem. 4. 6. 1963	ČSSR
46) Vaculík Rudolf	nar. 2. 10. 1919	zem. 22. 11. 1951	ČSR
47) Wawra Walter	nar. 29. 6. 1927	zem. 4. 8. 1956	Rakousko
48) Witek Helmut (též Wittek)	nar. 27. 11. 1939	zem. 20. 7. 1958	Polsko
49) Zeman Jan	nar. 9. 8. 1936	zem. 31. 7. 1956	ČSR
50) Žolio Antonín (též Žalio)	nar. 9. 5. 1918	zem. 15. 9. 1953	ČSR
51) Winter Alfred	nar. 7. 9. 1926	zem. 26. 7. 1973	Rakousko
52) Weiser Johann	nar. 10. 9. 1926	zem. 26. 7. 1973	Rakousko
53) Heinrich Josef	nar. 10. 8. 1910	zem. 1. 7. 1956	Rakousko

DVĚ ROGALA S MOTOREM Z TRABANTU

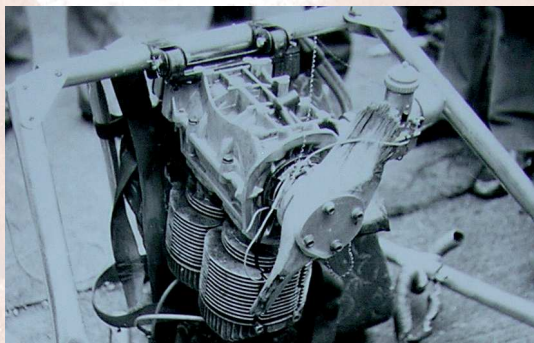
Útěk na druhou stranu železné opony za pomoci rogala se přímo nabízel. Bylo to jednodušší, levnější a snadnější než letadlem nebo balonem. Rogalo se dalo sestrojít podomácku, třeba i v garáži. Dalo se jednoduše řídit, převést autem na místo startu a... pak už jen přeletět do svobodného světa. Přesto se ovšem jednalo o vrcholně nebezpečnou záležitost. Nebe nad tehdejšími Československem střežily letouny takzvané Protivzdušné obrany státu, všude v blízkosti hranic se pohybovali informátoři, pohraničníci na strážních věžích byli vyzbrojeni samopaly a nebezpečný byl i samotný let, protože uprchlíci neměli zpravidla dost zkušeností. Někdy byli úspěšní, někdy bohužel ne.

ZWEI DRACHEN MIT MOTOREN AUS DEM TRABANT

Zur Flucht über den Eisernen Vorhang bot sich ein Motordrachen geradezu an. Er war einfacher und billiger als ein Flugzeug oder ein Ballon, ließ sich mit eigenen Mitteln zu Hause oder in der Garage zusammenbasteln, ließ sich einfach steuern, man konnte ihn per Auto zum Startplatz bringen und ... – und dann nur noch abheben und hinüber in die freie Welt. Dennoch handelte es sich um ein außerordentlich gefährliches Unterfangen. Den Himmel über der damaligen Tschechoslowakei bewachten Flugzeuge der so genannten staatlichen Luftabwehr, überall in Grenznähe waren Informanten unterwegs, die Grenzsoldaten auf den Wachtürmen waren mit Maschinenpistolen bewaffnet, und gefährvoll war auch der Flug an sich, zumal es den Flüchtlingen meist an der nötigen Erfahrung mangelte. Manche waren erfolgreich, andere leider nicht.

TRAGICKÝ LET

Motor z trabanta, legendárního vozítka vyráběného ve východním Německu, se k tomu účelu zdál nevhodnější. Měl zajistit pohon rogalu. Sestrojili si ho dva muži ze střední Moravy. Řidiči Josefu Kutrovi z Olomouce bylo v té době devětadvacet, jeho příteli Jiřímu Jedličkovi o rok méně. Jedlička byl autolakýrník. Oba muži toužili usadit se v USA. Útěk si pečlivě naplánovali, vhodná se jim zdála noc z 27. na 28. srpna 1984.

Protože jim tajní policisté krátce předtím sebrali pasy, vlastně ani neměli jinou možnost než utíkat. Z trubek sestrojili konstrukci rogalu, s výrobou rogalu jim pomohli Jedličkovi příbuzní. Rozhodovali se, kudy poletí, zdálo se jim nejlepší letět do Rakouska.

Příprava akce trvala asi půl roku. Vzorem pro ně bylo jiné rogalu, které viděli u kamarádů. Oba poletí na jednom stroji, vyzkoušeli si to a bude to tak nejjednodušší. Pak si vyhlíželi místo pro přelet. Na Pálavských vrších byli asi pětkrát nebo šestkrát. A vybírali pečlivě. Na rakouské straně, za moravským Mikulovem, viděli malé letiště, tam přistanou.

Chtěli do Ameriky. Neměli promyšleno, jak se za oceánem budou žít, na cestu si přibalili slovníky, aby se domluvili německy a anglicky.

Pak nadešla ona kritická noc z 27. na 28. srpna.

Vybrali si tento termín, protože bylo krásné počasí. Místem vzletu byl kopec, na hřebeni Pálavy, mezi obcemi Bavory, Klentnice a Mikulov. Na místo dorazili autem, dovezl je tam Jedličkův otec.

Oba dobrodruhové se ještě za tmy chystají ke startu. Je hluboká noc, asi dvě hodiny po půlnoci. Jedlička starší se je sice snaží přesvědčit, aby počkali do rozednění, ale neúspěšně. Jiří Jedlička usedá na klín připoutanému Josefu Kutrovi. Má za úkol řídit, jak si to vyzkoušeli už dříve. Podle výsledků policejního šetření se jim kvůli chybě při řízení namotalo do vrtule lanko plynu. To způsobilo pád stroje.

Podle druhé verze způsobila pád stroje prasklá vrtule hned po startu.

Pak už přišel pád, z výšky pěti metrů. S těžkým rogalu a za tmy to skončilo špatně. Josef Kutra měl rozbitou hlavu, poranění plic, srdce, mnohačetné zlomeniny rukou, nohou, žeber.

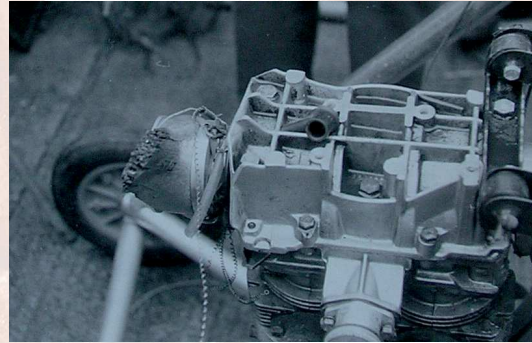
Svým způsobem Jiřího Jedličku, který mu seděl na klíně, zachránil. Nemohl přežít. Jedlička měl „jen“ zlomenou nohu, zlomeniny žeber a další drobnější zranění. Oba muži skončili v brněnské Úrazové nemocnici, kam je dovezli Jedličkovi příbuzní. Kutra zemřel ještě týž den, lékaři o jeho život bojovali tři hodiny. Jeho kamaráda Jedličku čekalo půlroční léčení a potom kriminál. Přestože předstíral, že se stal – stejně jako jeho kamarád – obětí dopravní nehody, vyšetřovatelům bylo brzy vše jasné. Mezitím totiž trosky rogalu zaujaly sedmdesátiletého hlídače zemědělského družstva v Bavorech Rudolfa Pitru. A ten nález ohlásil. Bylo to dne 28. srpna 1984 ráno. „V 7.00 našel hlídač JZD Mikulov, farma Bavory, okres Břeclav, mimo hraniční pásmo v prostoru skládky-smetiště u obce Bavory havarované Rogalovo křídlo opatřené dvoupístým motorem a dvoulistou vrtulí, které bylo amatérsky vyrobeno,“ uvedl kapitán Vorlíček do denního hlášení o událostech na státních hranicích. „V místě havárie byly nalezeny tyto věci: 1 pár dámských polobotek, 1 teniska — Puma, kapesní slovník anglicko-český a německo-český a pánský pásek od hodinek. Část věcí byla silně zakrvácena,“ pokračoval Vorlíček v popisu místa činu. A hlášení obsahovalo ještě jednu informaci: pachatelé nebyli nalezeni. Protože však bylo téměř jisté, že oba muži museli skončit v nemocnici, rozběhla StB pátrání; rogalu odvezli do Brna na expertízu.

Dne 4. září následovalo hlášení pohraničnicků, že oba muži byli identifikováni a že další vyšetřování přebírají jiné orgány. „V objasňování dalších okolností případu pokračují orgány Krajské správy SNB (Sbor národní bezpečnosti) Ostrava a odbor vyšetřování StB Brno.“ Vše bylo jasné. V nemocnici je naši.

Tajní policisté tehdy zabavili čtyři sta rakouských šilinků, rozbité rogallo a automobil. A dva slovníky. Jiří Jedlička putoval ihned po uzdravení za mříže. Na dva a půl roku. I když byl později za pobyt ve vězení odškodněn, nepovedený útěk se pro něj stal největším životním zklamáním.

EIN TRAGISCHER FLUG

Ein Motor aus dem Trabant, dem legendären Kleinwagen aus der DDR, schien als Antriebsaggregat für den Drachen am geeignetsten, den sich zwei junge Männer aus Mittelmähren bauten. Der Kraftfahrer Josef Kutra aus Olomouc war damals neunundzwanzig Jahre alt, sein Freund, der Autolackierer Jiří Jedlička, ein Jahr jünger. Die beiden Männer verband der Traum, sich in den USA niederzulassen. Ihre Flucht hatten sie sorgfältig geplant. Am geeignetsten erschien ihnen die Nacht vom 27. auf den 28. August 1984.

Da ihnen von Geheimpolizisten kurz zuvor die Pässe abgenommen worden waren, hatten sie im Grunde keine andere Wahl als zu fliehen. Während sie aus Metallrohren das Skelett des Motordrachens montierten, überlegten sie, welchen Weg sie nehmen sollten. Am besten erschien es ihnen, nach Österreich zu fliegen. Beim Bau des Drachens half ihnen Jedličkas Verwandtschaft.

Die Vorbereitungen nahmen etwa ein halbes Jahr in Anspruch. Als Vorbild diente ihnen ein anderer Drachen, den sie bei Freunden gesehen hatten. Sie hatten vor, gemeinsam mit einem einzigen Drachen zu fliegen, so wäre es am einfachsten, und sie hatten es auch schon ausprobiert. Anschließend suchten sie einen geeigneten Ort für den Grenzüberflug. Fünf- oder sechsmal waren sie schon auf den Pollauer Bergen gewesen und hatten sich sorgfältig umgesehen. Auf der österreichischen Seite, hinter dem mährischen Mikulov, hatten sie einen kleinen Flugplatz entdeckt und ihn als ihren Landeplatz auserkoren.

Sie wollten einfach nach Amerika. Noch hatten sie nicht viel darüber nachgedacht, womit sie auf der anderen Seite des Atlantiks ihren Lebensunterhalt verdienen wollten, doch packten sie für ihre Reise Wörterbücher ein, um sich auf Deutsch und Englisch verständigen zu können.

Dann war die kritische Nacht vom 27. auf den 28. August gekommen, auf die ihre Wahl wegen des guten Wetters gefallen war. Der Startplatz lag auf dem Grat der Pollauer Berge zwischen den Orten Bavory, Klentnice und Mikulov. Den Ort erreichten sie per Auto, es fuhr sie Jedličkas Vater.

Die beiden Abenteurer machten sich noch bei Dunkelheit zum Start bereit, es war zwei Uhr

in der Nacht. Jedlička senior versuchte sie zwar noch zu überreden, bis zum Morgengrauen zu warten, doch vergebens. Jiří Jedlička setzte sich dem angeschnallten Josef Kutra auf den Schoß. Seine Aufgabe sollte es sein, den Drachen zu lenken, so wie sie es schon zuvor ausprobiert hatten. Nach dem polizeilichen Untersuchungsbericht geriet ihnen jedoch durch einen Manövrierfehler der Gaszug zwischen die Propellerblätter, was zum Absturz des Drachens führte.

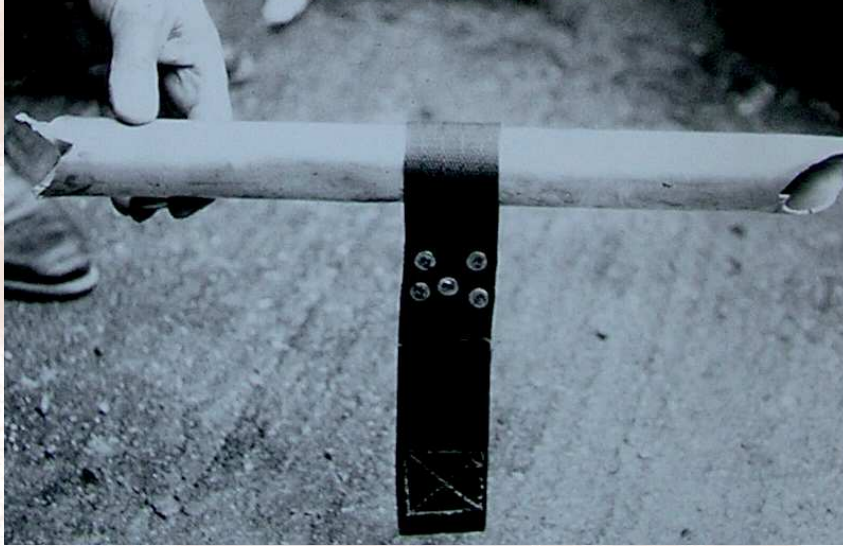
Nach einer anderen Version verursachte ein Bruch des Propellers unmittelbar nach dem Start den Absturz.

Jedenfalls fiel das schwere Fluggerät in der Dunkelheit aus einer Höhe von fünf Metern auf die Erde. Josef Kutra erlitt einen Schädelbruch, Verletzungen an Lunge und Herz, mehrfache Brüche der Arme, Beine und Rippen. Dabei rettete er in gewisser Weise Jiří Jedlička, der ihm auf dem Schoß saß, das Leben. Während Kutra keine Überlebenschance hatte, kam Jedlička mit einem gebrochenen Bein, einigen gebrochenen Rippen und weiteren kleineren Verletzungen davon. Die beiden Männer wurden von Jedličkas Verwandten sofort ins Brünner Unfallkrankenhaus gebracht, wo Kutra noch am selben Tag verstarb, nachdem die Ärzte noch drei Stunden um sein Leben gekämpft hatten. Auf seinen Freund Jedlička wartete eine halbjährige Rekonvaleszenz und anschließend eine Haftstrafe. Obgleich er vorgegeben hatte, wie sein Freund Opfer eines Verkehrsunfalls geworden zu sein, waren den Ermittlern schon bald die Zusammenhänge klar. Inzwischen hatte nämlich Rudolf Pitr, der siebzigjährige Wächter der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft in Bavory, die Überreste des Motordrachsens entdeckt und seinen Fund gemeldet. Es war der Morgen des 28. August 1984. „... um 7.00 fand der Wächter der LPG Mikulov, Hof Bavory, Bezirk Břeclav, außerhalb des Grenzstreifens im Bereich der Mülldeponie bei der Gemeinde Bavory einen abgestürzten Motordrachen mit Zweizylindermotor und Zweiblattpropeller, der amateurhaft hergestellt worden war“, wie Kapitän Vorlíček in seiner Tagesmeldung zu den Ereignissen an der Landesgrenze bekannt gab. „An der Absturzstelle wurden folgende Gegenstände gefunden: 1 Paar Damen-Halbschuhe, 1 Tennisschuh Marke Puma, ein englisch-tschechisches und ein deutsch-tschechisches Taschenwörterbuch sowie ein Herren-Uhrenarmband. Ein Teil der Gegenstände war stark mit Blut beschmiert“, so Vorlíček weiter in seiner Beschreibung des Tatorts. Und die Meldung enthielt noch eine weitere Information: die Täter waren nicht gefunden worden. Da jedoch so gut wie sicher war, dass die Beteiligten in ein Krankenhaus gelangt sein mussten, leitete die Staatssicherheit eine Fahndung ein. Den Drachen nahm man zu weiteren Untersuchungen mit nach Brno.

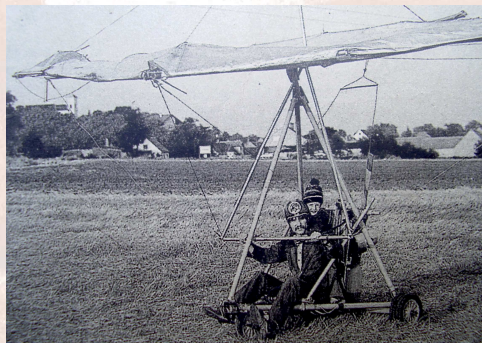
Am 4. September folgte die Meldung der Grenzbeamten, es seien zwei Männer identifiziert worden und die weiteren Ermittlungen würden durch andere Stellen übernommen. „Die Aufklärung der weiteren Umstände des Falles wird durch die Kreisverwaltung der Nationalen Sicherheitsbehörde Ostrava und das Ermittlungsreferat der Staatssicherheit Brno fortgeführt...“ Alles war klar – im Krankenhaus war man auf die Gesuchten gestoßen.

Die Geheimpolizisten beschlagnahmten damals 400 österreichische Schilling, den zerstörten

Drachen und ein Kraftfahrzeug – sowie zwei Wörterbücher. Jiří Jedlička wanderte sofort nach seiner Genesung für zweieinhalb Jahre hinter Gitter. Auch wenn er später für seine Haftstrafe entschädigt werden sollte, wurde für ihn die misslungene Flucht zur größten Enttäuschung seines Lebens.

ÚSPĚŠNÝ LET

I v tomto případě se základem stal motor z vozítka zvaného trabant. Ten měl posloužit jako pohon podomácku sestrojeného rogala zvoleného pro cestu na druhou stranu železné opony. Sestrojil ho tehdy čtyřiatvacetiletý Josef Hlavatý z Jablonce nad Nisou. Ten se pro tento útěk rozhodl poté, co jej úřady komunistického Československa nepustily do Jugoslávie. Tedy jeho a jeho syna Davídka. Manželku s druhým dítětem pustili. Rozhodl se tedy s Davídkem utéct do Rakouska. Přeletí hranici rogalem, tříletého Davídka si přiváže k sobě. Na druhé straně železné opony se všichni setkají.

Ve tři hodiny ráno 7. července 1988 startoval Hlavatý z opuštěného místa u slovenské dálnice vedoucí na Malacky. Ačkoli hranice byla blízko, rogalo v dobrém technickém stavu, let byl plný komplikací. Ale komplikované bylo i to, co mu předcházelo.

Hlavatý, jemuž tajní policisté zabavili cestovní doklady, původně zkoumal různé možnosti útěku. Přeládat Dunaj... Podjet hraniční závoru... Volba na rogalo padla až nakonec. Měli ho doma už sestrojené, pro zábavu. Motor z trabantu doplňovala nádržka na benzín z bílého plastového kanystru na vodu. Ale rogalo létalo dobře. Josef Hlavatý se svým otcem ho mnohokrát vyzkoušel a věděl, že unese jeho i syna. Jen vymění vrtuli, ta původní byla příliš hlučná.

To rozhodnutí se mu pak málem stane osudným. Nová vrtule je sice opravdu tišší, ale měla slabší výkon.

„Jestli umřeme, umřeme spolu.“ To si řekl, když ve tři hodiny ráno 7. července 1988 startoval z opuštěné silnice u slovenské dálnice. „Syn byl strašně hodný. Když stálo rogalo připravené, sbalil jsem dva ruksaky s věcmi a penězi a syna za sebe přivázal. Ve tři jsem sepnul knoflík.“

Místo startu vybírali dlouho. Nejdříve podle mapy zjistili, kde se dálnice na Bratislavu nejvíc přibližuje rakouské hranici. Pak tam dvakrát přijeli a všechno pečlivě promýšleli. Viděli radar. Josef Hlavatý znejistěl. Ale otec ho uklidnil, že nad místem startu je radarový stín.

Jenže foukal vítr. Proti nim.

Byli čtyři – Josef Hlavatý se synem Davidem a Hlavatého rodiče, kteří stroj na přívěsném vozíku dopravili až na místo. Jenže rogalo mohli použít jen za bezvětří. Josef Hlavatý měl strach.

Vítr jim komplikoval situaci. První noc uběhla a vítr se neztišil. Pak ještě druhá.

Ukrytí v křovinách, zamaskovaní plachtou museli vydržet. Dne 4. července 1988 přijeli na místo startu, 7. července vzlétnou. V půl třetí ráno 7. července 1988 zjistili, že je ticho. Bezvětrí.

Byla naprostá tma, Josef Hlavatý do té doby nikdy s otcem rogalo za tmy neskládal. Měli na to půl hodiny. A nesměli přitom ani cinknout klíčem, náraz kovu o kov je slyšet daleko. Hlavatého maminka plakala. Rozplakal se i dosud klidný Davídek. Začínající rozbřesk přinesl trochu světla a ze tmy se vyloupla ocelová konstrukce rogala. Hlavatý starší si ale zachoval chladnou hlavu. „Až budeš startovat, přidej rychle plyn, před tebou jsou vysoké borovice, musíš je nadletět,“ radil.

Kolem třetí bylo vše připravené. Malého Davídka si otec přivázal na záda. „Letíme za maminkou,“ řekl mu. Chlapec je už kupodivu klidný. Na maminku se těší.

Pak už šlo všechno podle plánu. Hned po vzletu uviděl dálnici. Letěl tedy správným směrem. Na západ.

Přesto se bál, že zabloudí. Netušil, jaká tragikomická příhoda se stala právě v tomto úseku hranice jinému uprchlíkovi z Československa. Ten na vírníku tajně přeletěl do Rakouska, ale tam zabloudil a přistál zase v Československu. Chytili ho a odsoudili za dvojnásobné překročení státní hranice. Ani Hlavatého rogalo nebylo vybaveno navigačními přístroji. Na ruce měl Hlavatý jen malý kompas. Při letu zjistil, že se stáčí znovu na východ. Uviděl světélko. Chtěl se podívat blíž.

Lekl se, když spatřil ve vzdálenosti dvaceti nebo třiceti metrů strážní věž. Voják ho z ní překvapeně pozoroval, ale naštěstí nevystřelil. Zato se ozval rachot. A rozsvítla se světla. Reflektor ho pronásleduje na obloze, nešťastný letec rychle stáčí stroj do tmy. Slabá vrtule nezajišťuje dostatečnou rychlost. Přes rameno volá na Davídka: „Je to dobrý, držíš se?“

„Ano, ano, dobrý,“ odpovídá syn.

Věž mu paradoxně pomohla se zorientovat. Za čtyři minuty uviděl řadu světýlek. Nádraží! Jiné nádraží a jiné lokomotivy, než zná z Československa. Mine rakouskou vesnici. Reintal. Její jméno se ale dozví až později. Na nejbližší louce chce přistát. Nač zbytečně riskovat letem nad cizím neznámým územím?

Našel místo bez mlhy a bez drátů. Přistál.

Otec se synem odjedou rychle stopem do Vídně, přihlásí se na policii a mamince pošlou telegram do Jugoslávie: „Jsem v pořádku na smluveném místě.“

Netušil, že se manželka dostane do potíží. Česká průvodkyně v Jugoslávii sebrala všem turistům pasy a odmítala jim je před zpáteční cestou vrátit. Petře Hlavatému se ale naštěstí podařilo průvodkyni přesvědčit, že syn potřebuje k lékaři. Dostala pas a přímo od lékaře utekla. Ani se nevrátila pro věci. Odjela do Bělehradu, kde skončila v uprchlickém táboře. Se svým manželem a starším synem se potkali za dva měsíce.

Rogalo putovalo do Muzea útěků v západním Berlíně. Stane se exponátem.

EIN ERFOLGREICHER FLUG

Auch in diesem Fall spielte ein Motor aus einem Trabant die zentrale Rolle. Er sollte einen in Eigenregie zusammengebauten Drachen antreiben, den man zur Flucht über den Eisernen Vorhang vorgesehen hatte. Er war die Arbeit des damals vierundzwanzigjährigen Josef Hlavatý aus Jablonec nad Nisou, der sich zur Flucht entschlossen hatte, nachdem ihm die Behörden der kommunistischen Tschechoslowakei eine Reise nach Jugoslawien verweigert hatten. Das heißt, ihm und seinem Söhnchen David. Seine Ehefrau und das andere Kind hatte man ausreisen lassen. Er beschloss daraufhin, mit David nach Österreich zu fliehen. Mit einem Motordrachen, seinen dreijährigen Sohn eng an den Leib gebunden. Auf der anderen Seite des Eisernen Vorhags würden Sie sich alle wiedersehen.

Am 7. Juli 1988 startet Hlavatý um drei Uhr morgens von einem einsamen Fleck neben der slowakischen Autobahn in Richtung Malacky. Obwohl die Grenze ganz nah ist und der Drachen in einem guten technischen Zustand, verläuft der Flug alles andere als glatt. Ebenso kompliziert war aber auch die Vorgeschichte.

Hlavatý, dessen Reisedokumente von der Geheimpolizei beschlagnahmt worden waren, hatte zuvor schon ganz andere Fluchtmöglichkeiten erwogen – über die Donau zu schwimmen, unter einer Grenzschanke hindurchzurasen... Auf den Drachen war die Wahl erst ganz zum Schluss gefallen. Sie hatten das Fluggerät schon früher zu Hause zusammengebastelt, einfach nur zum Spaß. Der Motor stammte von einem Trabant, als Benzintank fungierte ein weißer Wasserkanister. Aber der Drachen flog gut. Josef Hlavatý hatte ihn zusammen mit seinem Vater viele Male ausprobiert und wusste, dass er auch seinen Sohn tragen würde. Nur den Propeller wechselte er noch aus, da der ursprüngliche zu viel Lärm machte.

Diese Entscheidung wäre ihm beinahe zum Verhängnis geworden. Der neue Propeller war zwar wirklich leiser, brachte aber nicht den erforderlichen Vortrieb.

„Wenn wir sterben, dann sterben wir gemeinsam“, sagte er sich, als er von der verwaisten Landstraße an der slowakischen Grenze in den anbrechenden Morgen startete. „Mein Sohn war unglaublich brav. Als der Drachen komplett vorbereitet war, habe ich zwei Rucksäcke

mit Sachen und Geld gepackt und meinen Sohn festgebunden. Um drei habe ich den Startknopf gedrückt.“

Die Auswahl des Startplatzes hatte einige Zeit in Anspruch genommen. Zunächst wurde auf der Landkarte festgestellt, wo die Autobahn nach Bratislava im geringsten Abstand zur österreichischen Grenze verläuft. Dann war man zweimal vor Ort gewesen und hatte alles sorgfältig durchgespielt. Sie hatten ein Radar gesehen. Josef Hlavatý war unsicher geworden, doch sein Vater hatte ihn beruhigt, dass die gewählte Stelle im Radarschatten liege.

Doch es wehte ein Wind – ihnen entgegen.

Sie kamen zu viert: Josef Hlavatý mit seinem Sohn David, dazu Hlavatýs Eltern, die das Fluggerät auf einem Anhänger bis zum Startplatz brachten. Doch der Drachen war nur bei Windstille einsetzbar. Josef Hlavatý hatte Angst. Der Wind machte ihnen einen Strich durch die Rechnung. Die erste Nacht verging, ohne dass er nachließ. Dann noch eine zweite.

Verborgen im Gebüsch und mit einer Plane getarnt, mussten sie ausharren. Bereits am 4. Juli 1988 waren sie vor Ort eingetroffen, erst am 7. Juli konnten sie starten. Früh um halb drei bemerkten sie, dass es windstill war.

Es war stockfinster, Josef Hlavatý und sein Vater hatten den Drachen bis dahin noch nie bei Dunkelheit zusammengebaut. Sie hatten eine halbe Stunde für diese Aufgabe und durften dabei nicht einmal mit dem Schraubenschlüssel klirren, denn der Klang von Metall auf Metall ist in der Nacht weithin zu hören. Hlavatýs Mutter weinte. Auch der bis dahin ruhige David heulte los. Die einsetzende Morgendämmerung spendete eine kleine Menge Licht, und aus der Finsternis begann sich die Stahlkonstruktion des Drachens abzuheben. Hlavatýs Vater behielt seinen kühlen Kopf und riet dem Sohn: „Wenn du startest, dann gib rasch Gas, vor dir sind hohe Kiefern, über die musst du hinwegkommen.“

Gegen drei ist alles bereit. Hlavatý bindet sich den kleinen David auf den Rücken und sagt ihm: „Wir fliegen zu Mami.“ Der Junge ist jetzt merkwürdigerweise ganz ruhig. Auf seine Mutti freut er sich.

Dann geht alles nach Plan. Gleich nach dem Abheben ist die Autobahn zu sehen. Sie fliegen also in die richtige Richtung – nach Westen.

Dennoch hat Hlavatý Angst, sich zu verirren. Er ahnt nicht, welch tragikomische Begebenheit gerade auf diesem Grenzabschnitt einem anderen Flüchtling aus der Tschechoslowakei widerfahren ist. Dieser überflog mit einem Tragschrauber heimlich die Grenze nach Österreich, um dort die Orientierung zu verlieren und wieder in der Tschechoslowakei zu landen! Er wurde gefasst und wegen zweifacher Überquerung der Staatsgrenze verurteilt. Auch Hlavatýs Drachen besitzt keinerlei Navigationsinstrumente, er trägt lediglich einen kleinen Kompass am Handgelenk. Während des Flugs stellt er fest, dass er sich wieder nach Osten dreht. Er sieht ein Licht und will näher heran.

Doch da erschrickt er, als er in 20 oder 30 Metern Entfernung einen Wachturm erkennt. Ein Soldat beobachtet ihn von dort aus überrascht, schießt aber zum Glück nicht. Stattdessen ist ein Gepolter zu hören, und Lichter gehen an. Ein Scheinwerfer verfolgt ihn am Himmel,

der unglückliche Flieger dreht rasch in die Dunkelheit ab. Der schwache Propeller sorgt nicht für genügend Vortrieb. Über die Schulter ruft er David zu: „Alles in Ordnung, kannst du dich halten?“

„Ja, ja, in Ordnung“, antwortet sein Sohn.

Der Wachturm erleichtert ihm paradoxerweise die Orientierung. Nach vier Minuten erblickt er eine Lichterkette. Ein Bahnhof! Ein anderer Bahnhof mit anderen Lokomotiven, als er sie aus der Tschechoslowakei kennt. Er passiert ein österreichisches Dorf – Reintal. Diesen Namen wird er jedoch erst später erfahren. Auf der nächstbesten Wiese will er landen. Warum soll er ein überflüssiges Risiko eingehen, indem er über fremdem, unbekanntem Gebiet weiterfliegt?

Er findet eine Stelle ohne Bodennebel und Drahtzäune – und landet.

Per Anhalter fahren Vater und Sohn rasch weiter nach Wien, melden sich bei der Polizei und schicken Davids Mutter ein Telegramm nach Jugoslawien: „Sind in Ordnung am ausgemachten Ort“.

Hlavatý konnte nicht ahnen, dass seine Frau Probleme bekommen würde. Die tschechische Reiseführerin hatte allen Touristen die Pässe abgenommen und lehnte es ab, sie ihnen vor der Rückreise auszuhändigen. Wieder musste ein Vorwand herhalten: Petra Hlavatá konnte die Reiseführerin davon überzeugen, dass ihr Sohn zum Arzt müsse. Sie erhielt ihren Pass zurück und floh direkt aus der Arztpraxis, ohne wenigstens noch ihre Sachen zu holen. Sie fuhr nach Belgrad, wo sie in einem Flüchtlingslager Aufnahme fand. Ihren Mann und den älteren Sohn sollte sie erst zwei Monate später wiedersehen.

Der Motordrachen fand seinen Weg nach West-Berlin, wo er im Mauermuseum am Checkpoint Charlie zu sehen ist.

Darzell wohnen die Hlavatys im „Park Hotel“ in Gollspoch, zusammen mit Schicksalsgenossen aus der CSSR. Später will die Familie in die USA auswandern

Die ganze Familie wieder glücklich vereint. Auch der Mutter gelang ein Trick

Josef wollte den Lebensstandard seiner Familie heben. Die Matura nachholen und Meister einer Werkstatt für Haushaltsgeräte werden. Wer in der CSSR die Matura haben will, der muß gehörig der Partei (1,5 Millionen Mitglieder) dienen. Josef beugte sich. Er hatte ja nur eine sechsmonatige „Erwartungsperiode“ zu überstehen. Und das hieß: Mund halten, ja sagen.

Er hielt nicht den Mund. Das hatte Folgen

Aber gerade jetzt konnte Josef den Mund nicht halten. Auch er wußte mittlerweile, daß es in der Sowjetunion „Perestroika“ gibt.

„Ich habe unsere Vorgesetzten von Perestroika immer nur reden hören. Aber wirklich geändert hat sich nichts. Zuerst habe ich nur kritisiert, dann geschimpft.“

Sein Benehmen hatte Folgen: Verbot der Parteimitgliedschaft auf Lebenszeit, Zwang zur Hilfsarbeit und keine Aussicht mehr auf einen Urlaub im Westen. Josef hatte nur noch einen Gedanken: Weg von hier. Er wußte auch schon wie.

Seit zwei Jahren besaß er einen Motordrachen, den er selbst gebaut hatte. Eine Rohrkonstruktion von 50 Kilo. Die Flügel haben eine

Spannweite von 10,5 Meter. Ein 40 PS starker Trabant-Motor ist das Herzstück. Höchstgeschwindigkeit: 60 Stundenkilometer.

Die Flucht mit dem Drachen und Sohn David war beschlossene Sache. Zwei Tage vorher suchte Petra im staatlichen Reisebüro um Urlaub in Jugoslawien an. Sie bekam die Bewilligung und fuhr mit Söhnchen Josef junior per Bahn nach Zaostrog. Am selben Tag verläßt Josef Hlavatý Jablonec. Auf einem Hänger hat er den Drachen verpackt. Der rote Skoda rollt ins 400 Kilometer entfernte Studenka. 16 Kilometer bis in den Westen. Um Mitternacht will er von einer Waldlichtung starten, in gerader Linie die Autobahn, Prag-Bratislava überfliegen und bei Drösing landen. Das ist der kürzeste Weg.

Aber vorerst geht gar nichts. Die Nacht ist windig, die Gefahr eines Absturzes zu groß. Josef muß sich mit David im Wald verstecken. Den ganzen nächsten Tag.

„Du mußt tapfer sein. Wir fliegen zur Mama.“

Die zweite Nacht ist wieder windig. Erst um drei Uhr dreißig beruhigt sich das Wetter. Josef schlüpft in einen blauen Overall, setzt sich einen Sturzhelm auf. In einer

schwarzen Umhängetasche hat er Papiere und Bargeld: 10 000 Kronen und 1000 Mark vom Schwarzmarkt. David bekommt eine Pudelmütze auf den Kopf und klammert sich voller Angst an seinen Vater. Zuerst weint der Bub. Dann beruhigt ihn Josef. „Du mußt jetzt tapfer sein. Wir fliegen zur Mama.“

In einer Höhe von 80 bis 100 Meter muß er sich nach Gefühl orientieren. Es ist stockdunkel. Angst?

„Nein, ich wußte, das war meine einzige Chance. Das machte mir Mut.“ Nach einem Flug von 50 Kilometer endet die Flucht nicht wie geplant in Drösing, sondern in Bernhardtshald. Der Drachenflieger hat sich in der Dunkel-

heit in der Richtung geirrt. Statt gegen Westen flog er in nördlicher Richtung. Und nicht nach 15, sondern nach 40 Minuten landete er auf einem Acker. 40 Minuten Todesangst für David.

In Jugoslawien erfuhrt Petra aus der Zeitung von der gelungenen Flucht. Bei der Unio-Behörde in Belgrad gab sie an, sie werde verhaftet, um in die CSSR zurückverschleppt zu werden. Auf diese Weise bekam sie schnell die Reisebewilligung nach Österreich.

„Die Angst, die ich um meinen Mann und meinen Sohn durchstehen mußte, war den schlimmsten Prüfung meines Lebens. Jetzt sind wir endlich wieder zusammen.“

Der Flucht-Drachen. Das West-Berliner Museum für Flüchtlingsmittel will ihn kaufen und ausstellen

SLOVO STAROSTY MĚSTA POYSDORF

Již několik let je město Poysdorf projektovým partnerem Občanského sdružení PAMĚŤ, které realizuje významné akce na téma „železná opona“. Z prostředků Evropské unie tak bylo možné uskutečnit podél bývalé železné opony „Stezku svobody“ a „Bránu ke svobodě“. Tyto projekty jako připomenutí rozdělení Evropy trvajících v řádu desetiletí jsou významnými památnými místy na jihomoravské a rakouské hranici.

Monument „Brána ke svobodě“ v blízkosti Mikulova vzpomíná na všechny, kteří útěk přes hranici smrti zaplatili životem. „Odhodlání – odvaha – statečnost“ – tak zní motto letošní vzpomínkové akce, jíž si chceme připomenout tragické události na hranici smrti. Mnoho lidí svým odhodláním vydat se na útěk prokázalo obrovskou odvahu a statečnost, která je ovšem stála život.

Chtěl bych poděkovat Občanskému sdružení PAMĚŤ za velké nasazení a přeji nám všem i nadále dobrou sousedskou spolupráci!

Thomas Grießl
starosta města Poysdorf

GRUßWORT DES BÜRGERMEISTERS DER STADTGEMEINDE POYSDORF

Bereits seit mehreren Jahren ist die Stadtgemeinde Poysdorf Projektpartner der Bürgervereinigung „PAMĚŤ (Gedächtnis)“, welche bedeutende Projekte zum Schwerpunkt „Eiserner Vorhang“ entwickelt. So konnten durch Fördermittel der Europäischen Union „Der Freiheitsweg“ und das „Tor zur Freiheit“ entlang des ehemaligen Eisernen Vorhanges umgesetzt werden. Als Mahnmahl gegen die jahrzehntelange Trennung in Europa sind diese Projekte bedeutende Gedenkstätten an der südmährisch-österreichischen Grenze.

Das Monument „Tor zur Freiheit“ nahe der Stadt Mikulov erinnert an all jene Menschen, die an der Todesgrenze ihre Flucht mit dem Leben bezahlt haben. „Entschluss – Mut – Tapferkeit“ lautet in diesem Jahr das Motto im Rahmen der Gedenkfeier, um einmal mehr auf die tragischen Vorfälle an der Todesgrenze zu erinnern. Viele Menschen haben mit ihrem Entschluss, die Flucht ergreifen zu wollen, viel Mut und große Tapferkeit bewiesen, diese jedoch mit ihrem Leben bezahlen müssen.

Ich möchte mich für das große Engagement der Bürgervereinigung PAMĚŤ bedanken und wünsche uns weiterhin eine gute nachbarschaftliche Zusammenarbeit!

Thomas Grießl
Bürgermeister der Stadtgemeinde Poysdorf

SLOVO STAROSTKY MĚSTA LAA AN DER THAYA

Město Laa an der Thaya a příhraniční regiony České republiky pojí již mnoho let úzká spolupráce. Mezinárodní vazby v hospodářství, politice a kultuře nabývají i nadále na významu. Tuto přeshraniční spolupráci se nám podařilo v posledních letech ještě prohloubit.

Společné aktivity a pravidelné návštěvy svědčí o naší odpovědnosti, jak ji vnímáme za společnou Evropu. Tato přímá spolupráce nabízí lidem obou zemí šanci vzájemně se v mnoha oblastech obohacovat.

Letos si již po dvacáté sedmé připomeneme 17. prosinec roku 1989, den, kdy byl přestřižen ostnatý drát a otevřeny hranice mezi našimi zeměmi. Měli bychom mít neustále na paměti, jak velké výhody z toho pro Evropu a všechny zúčastněné vyplynuly a i nadále mohou plynout.

Těším se na další společné projekty s našimi českými partnery a do budoucna přeji vše nejlepší a hodně úspěchů.

Brigitte Ribisch, M.A.
starostka města Laa an der Thaya

GRUßWORT DES BÜRGERMEISTERS DER STADT LAA AN DER THAYA

Die Stadt Laa an der Thaya und die angrenzenden Regionen in Tschechien verbindet nun schon seit vielen Jahren eine enge Zusammenarbeit. Die internationalen Verflechtungen von Wirtschaft, Politik und Kultur gewinnen auch weiterhin zunehmend an Bedeutung. Diese grenzüberschreitenden Kooperationen konnten in den letzten Jahren vertieft werden.

Gemeinsame Aktivitäten und die regelmäßigen gegenseitigen Besuche zeugen von der getragenen Verantwortung für ein gemeinsames Europa. Diese direkte Zusammenarbeit bietet den Menschen beider Länder die Chance voneinander zu profitieren.

Das Durchtrennen des Stacheldrahtes am 17. Dezember 1989 und die damit verbundene Öffnung der Grenze zwischen unseren Ländern jährt sich heuer schon zum 27. Mal und wir sollten uns immer vor Augen führen, welche großen Vorteile sich dadurch für Europa und alle Beteiligten ergeben haben und auch weiterhin ergeben können.

Ich freue mich auf viele weitere gemeinsame Projekte mit unseren tschechischen Partnern und wünsche für die Zukunft alles Gute und viel Erfolg!

Brigitte Ribisch, M.A.
Bürgermeisterin Laa an der Thaya

SLOVO STAROSTY MĚSTA MIKULOV

S hlubokou úctou a pokorou sleduji již několik let aktivity Občanského sdružení PAMĚŤ a neutuchající energii pana Miroslava Kasáčka i pana Luďka Navary, kteří si vytyčili nelehký úkol – nedovolit zapomenout. Nedovolit národům Evropy a zejména národům bývalého východního bloku zapomenout na to, co prožívali lidé za železnou oponou. Obzvláště nyní, kdy se mnozí i vysoce postavení politici snaží relativizovat tuto dekadentní dobu, kdy se již téměř nikdo nepozastavuje nad působením bývalých estébáků ve vysokých funkcích, komunistických funkcionářů na významných místech, mimo jiné vychovávajících a ovlivňujících nejmladší generaci.

Musíme stále tvrdošijně připomínat dobu, kdy *člověk* nic neznamenal a osobnost jedince byla ve prospěch doktríny komunismu potlačována, a to i politickými vraždami.

A tak jsem s obrovskou radostí společně s přáteli ze sdružení PAMĚŤ, kolegy starosty z rakouských sousedních obcí a občany dnes již svobodného pohraničí slavnostně odhalil sousoší *Rodina* od jedinečného sochaře pana Koblasy. Umělecké dílo, jež nám bude připomínat dobu, kdy museli občané východního bloku s nasazením života překonávat železnou oponu a byli vítáni přáteli *bratrance* sousedního svobodného Rakouska

Je bohužel stále mnoho těch, kteří volají po takzvaných starých pořádcích a aktivně se snaží umlčet hlasy, jež tuto dobu připomínají.

Jsem proto velmi rád, že mohu svým malým dílem pomáhat, spolupracovat se sdružením PAMĚŤ a zasadit se o to, aby se *nezapomnělo*...

Rostislav Košťál
starosta města Mikulov

GRÜßWORT DES BÜRGERMEISTERS DER STADT MIKULOV

Mit größter Hochachtung und Demut verfolge ich schon seit einigen Jahren die Aktivitäten des Vereins Paměť und die grenzenlose Energie, mit der Herr Miroslav Kasáček und Herr Luděk Navara ihr selbstgesetztes hohes Ziel verfolgen – kein Vergessen zuzulassen. Es den Völkern Europas und vor allem jenen des einstigen Ostblocks nicht zu gestatten, zu vergessen, was die Menschen hinter dem Eisernen Vorhang einst durchlebten. Vor allem in der heutigen Zeit, in der viele, auch hochgestellte Politiker um eine Relativierung jener dekadenten Epoche bemüht sind, in der kaum mehr jemand Anstoß daran nimmt, wenn Mitarbeiter der einstigen Staatssicherheit in hohen Funktionen wirken, wenn kommunistische Funktionäre wichtige Stellen bekleiden, in denen sie unter anderem auch die jüngste Generation erziehen und beeinflussen.

Wir müssen stets hartnäckig die Erinnerung an jene Zeiten wach halten, als ein *Mensch* nichts bedeutete und die Persönlichkeit des Einzelnen zugunsten der Doktrin des Kommunismus unterdrückt wurde, und dies auch durch politische Morde.

Und so war es mir denn eine große Freude, gemeinsam mit den Freunden vom Verein Paměť, den Bürgermeisterkollegen aus den österreichischen Nachbargemeinden und den Bürgern der heute wieder freien Grenzregion feierlich die Skulpturengruppe *Familie* des herausragenden Bildhauers Jan Koblasa enthüllen zu dürfen. Ein Kunstwerk, das uns stets an jene Zeiten erinnern wird, als die Bürger des Ostblocks den Eisernen Vorhang unter Einsatz ihres Lebens überqueren mussten und von ihren Brüdern im benachbarten freien Österreich freundschaftlich empfangen wurden.

Leider gibt es noch immer viele, die sich die so genannte alte Ordnung zurückwünschen und aktiv jene zum Schweigen bringen, die an diese Epoche erinnern.

Es ist mir daher eine Freude, meinen kleinen Teil zu leisten und in gemeinsamer Arbeit mit dem Verein Paměť dazu beitragen zu dürfen, *das Vergessen zu verhindern...*

Rostislav Košťál
Bürgermeister der Stadt Mikulov

Ocenění a nové příběhy

Památník obětem železné opony u Mikulova budí stále větší pozornost laické veřejnosti i odborníků. V soutěži Národní ceny za architekturu Grand Prix 2015 získal čestné uznání v kategorii architektonický design, drobná stavba a umělecké dílo v architektuře. Soutěž vyhlásila Obec architektů ve spolupráci s Národní galerií v Praze a Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě.

Také se daří mapovat další, stále ještě málo známé příběhy těch, kteří při pokusu o přechod železné opony položili životy. Jedním z nich je devatenáctiletý mladík Pavel Hanák. Zemřel 17. února 1960 po zásahu elektrickým proudem o napětí 6000 voltů, který v té době proudil drátěnou stěnou hraničního zátarasu. Fotografie pořízená bezprostředně na místě tragédie je mementem sama o sobě.

Železná opona ovšem nabízí příběhy tragické i šťastné. Motor z trabanta, legendárního východoněmeckého vozítka, se jako pohon rogalu, které by přeletělo železnou oponu, přímo nabízel. Takový stroj si sestavili dva muži ze střední Moravy – Josef Kutra a jeho přítel Jiří Jedlička. V kritickou noc z 27. na 28. srpna 1984 se však rogalu ihned po startu zřítilo. Josef Kutra měl rozbitou hlavu, poranění plic, srdce, mnohačetné zlomeniny rukou, nohou, žeber. Nebylo ho možné zachránit, zemřel v nemocnici. Jeho kamaráda Jedličku čekalo půlroční léčení a potom kriminál. Větší štěstí měl Josef Hlavatý z Jablonce nad Nisou. I ten si sestrojil rogalu s motorem z trabanta. Pro útěk se rozhodl poté, co jej úřady komunistického Československa nepustily do Jugoslávie – jeho a jeho syna Davídka, manželka s druhým dítětem povolení získala. Josef Hlavatý se tedy rozhodl s Davídkem utéct do Rakouska. Přeletí oba hranici na rogalu a na druhé straně železné opony se všichni setkají. Ve tři hodiny ráno 7. července 1988 odstartoval z opuštěného místa u slovenské dálnice vedoucí směrem na Malacky a šťastně přistál na druhé straně hranice. I se synem.

SUMMARY

An award and some new stories

The Memorial to Victims of the Iron Curtain near Mikulov is attracting ever greater attention from the public and professionals alike, having received an honourable mention in the 2015 Grand Prix of the Czech Union of Architects (National Architecture Awards) in the category of architectural design, small buildings and work of art in architecture. The competition was held in cooperation with the National Gallery in Prague and the Czech Chamber of Certified Engineers and Technicians Active in Construction.

It has proved possible to chart little-known stories of people who lost their lives in the attempt to pass through the Iron Curtain. One of these was Pavel Hanák, a young man of nineteen who died on 17 February 1960 after being subjected to an electric charge of 6000 volts from the wire-fence barrier on the frontier. A photograph taken at the scene of the tragedy is a memorial in itself.

The Iron Curtain provides the backdrop for joyful and tragic stories alike. The engine of a legendary East German Trabant car used to power a hang-glider over the Iron Curtain provides an excellent case in point. Such a machine was built by two friends from central Moravia, Josef Kutra and Jiří Jedlička. On the critical night of 27-28 August 1984, however, their glider crashed on take-off. Josef Kutra sustained injuries to his head, lungs and heart and multiple fractures in his arms, legs and ribs; it was impossible to save him, and he died in hospital. His friend Jedlička underwent six months of medical treatment before his imprisonment. Josef Hlavatý from Jablonec nad Nisou was more fortunate. He, too, fitted a hang-glider with a Trabant engine. He decided that he and his son David would flee to Austria after the authorities of communist Czechoslovakia refused them permission to travel to Yugoslavia, even though they granted permission to his wife and their other child. Having tied three-year-old David to him, at 3am on 7 July 1988 Hlavatý flew his glider across the border from a deserted spot on the motorway near Malacky in Slovakia, in the hope that all members of the family would be reunited on the other side of the Iron Curtain. He and his son landed happily beyond the frontier.

OBSAH / INHALT

• Fotografie památníku „Brána ke svobodě“ Fotografie des Denkmals „Tor zur Freiheit“	strana	2
• Šest tisíc voltů přineslo smrt Tod durch sechstausend Volt	strana	5
• Slovo ministra kultury České republiky Grußwort des Kulturministers der Tschechischen Republik	strana	6
• Slovo dolnorakouského hejtmána Vorwort Landeshauptmann	strana	7
• Slovo rakouského velvyslance v Praze Grußworte des österreichischen Botschafters	strana	9
• Měli být zapomenuti Sie Sollten Vergessen Werden	strana	10
• Dvě rogalá s motorem z trabantu Zwei Drachen mit Motoren aus dem Trabant	strana	14
• Tragický let Ein tragischer Flug	strana	15
• Úspěšný let Ein erfolgreicher Flug	strana	20
• Slovo starosty města Poysdorf Grußwort des Bürgermeisters der Stadt Poysdorf	strana	25
• Slovo starostky města Laa an der Thaya Grußwort des Bürgermeisters der Stadt Laa an der Thaya	strana	26
• Slovo starosty města Mikulov Grußwort des Bürgermeisters der Stadt Mikulov	strana	27
• Resumé Summary	strana	29

Zpracováno Občanským sdružením PAMĚŤ v rámci projektu „Železná opona – pietní akt, mezinárodní konference“, financováno z rozpočtu Jihomoravského kraje.

Mapové podklady vypracovány s využitím WMS mapové služby Automapa ČR, zdroj Národní geoportál INSPIRE, poskytovatel společnost PLANstudio, spol. s r. o.

Dobové fotografie jsou použity se svolením Archivu bezpečnostních složek, portrétní fotografie osob pocházejí ze soukromých archivů, fotografie prezentující projekt pocházejí z archivu Občanského sdružení PAMĚŤ.

BRÁNA KE SVOBODĚ — TOR ZUR FREIHEIT

